

Відгук

на дисертаційне дослідження Поліщук Анни Сергіївни « Гуманітарна сфера областей України в умовах кризи радянської системи: основні процеси, досягнення і невирішені проблеми (1965 – й – 1985 – ті рр.) (на матеріалах Вінниччини і Хмельниччини) поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07. 00. 01 – історія України (032 Історія та археологія).

Дисертаційне дослідження А.С. Поліщук є актуальним, необхідним, має наукове і практичне значення. Сьогодні його цінність полягає передусім у тому, що привертає суспільну увагу до проблеми необхідності розбудови гуманітарного простору незалежної України, як передумови європейської інтеграції. Воно вирізняється новизною, адже у вітчизняній історіографії є вдалою спробою дослідження радянської системи в умовах поглиблення її кризи в 1960 – 1980 – і роки. У зв'язку з цим дисертація має науковий і пізнавальний інтерес. Дослідниця ставила своїми задачами охарактеризувати особливості, механізми та результати державної політики у сфері дошкільної та середньої шкільної освіти на Поділлі, висвітлити основні тенденції розвитку вищої та середньої спеціальної освіти в краї, розкрити становище щодо забезпечення населення регіону закладами культури, показати обсяги залучення населення Поділля до художньої самодіяльності й театрального мистецтва, з'ясувати масштаби розбудови мережі кінотеатрів, театрів, музеїв і бібліотек у містах і селах, висвітлити особливості реорганізації системи охорони здоров'я тощо.

Структура дисертації не викликає застережень, вона дозволила логічно, послідовно розкрити обрану тему, зосередити увагу на головних і принципових проблемах. Достовірність одержаних наукових результатів підтверджується використаною джерельною базою.

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету і задачі, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведені відомості про апробацію результатів дослідження. Водночас, на нашу думку, дослідниця дещо звужено прописала актуальність проведеної роботи, виокремивши лише її велике наукове значення, і недостатньо повно її обґрунтувала з точки зору ролі в удосконаленні державного будівництва, розбудови громадянського суспільства, розширення світоглядних суспільних пріоритетів тощо. Деякою звуженістю і загальністю відзначається і обґрунтування наукової новизни. До наукової новизни дисертантка віднесла головним чином порівняльний метод, що є скоріше дослідницьким інструментарієм який дозволив поглибити розуміння загальних процесів що протікали в гуманітарній сфері регіону і республіки. До новизни слід було віднести: розширення розуміння природи радянського ладу; обґрунтування ролі гуманітарної сфери Поділля у гуманітарному просторі УРСР; набуття подальшого розвитку визначення соціальної структури українського суспільства тощо.

У першому розділі проаналізовано ступінь наукового вивчення теми, охарактеризовано джерела, визначено та обґрунтовано методологічну основу дослідження. Дисертантка в цілому повно з'ясувала ступінь наукової розробки проблеми та запропонувала власну систематизацію обублікованих праць, виокремивши їх підготовку у два періоди: радянський і незалежної України. Критично і об'єктивно аналізуючи набутки попередників, дисертантка зробила вдалу спробу відтворити еволюцію розвитку дослідницької інфраструктури, яка спеціалізувалась на вивченні даної проблеми. Думається, що робота виграла аби, автор більш повніше розглянула роботу Центру дослідження історії Поділля, а також окреслила історіографічне значення наукових (фахових) збірників що видаються у Кам'янець – Подільському і Вінниці.

Суттєво збагатили роботу документи відкладені у ЦДАГО Укр., ЦДАВО Укр, Державних архівах Вінницької та Хмельницької областей. Дисертанткою було опрацьовано 22 архівних фонди, що налічували 390 описів і 186 справ. Репрезентативною та органічною частиною джерельної бази стали довідкові і статистичні матеріали. В огляді подається в цілому вагомий перелік використаних журнальних і газетних видань, резонно зазначається на їх значенні у досягненні наукових результатів.

Дисертантка застосувала різноманітний спектр методів і принципів дослідження, які підкреслюють наукову новизну, цінність розглядуваної роботи. Думається, що дослідниці у даному підрозділі, слід було запропонувати читачеві певні напрацювання стосовно термінів «гуманітарна сфера», «соціально – гуманітарна сфера», «криза радянської системи», «реформи у сфері охорони здоров'я» тощо.

В основному змісті дослідження (II- й; III – й; IV – й розділи) комплексно розглянуто низку аспектів, що охоплюють порушену проблему.

Другий розділ дисертації присвячено обґрунтуванню соціальної політики держави в галузі освіти. Розглядаючи проблему особливостей, механізмів та результатів державної політики щодо розвитку дошкільної та середньої шкільної освіти, автор з'ясувала обставини змін у чисельному складі закладів освіти, їх наповнення дітьми, показала вплив міграційних процесів на формування мережі дошкільних закладів як у місті так і селі, дослідила низку історико – педагогічних надбань, що спрямовувались на удосконалення навчання і виховання. На думку офіційного опонента, дисертантка об'єктивно вказує на труднощі що мали місце при відкритті дитячих дошкільних закладів, формуванні їх мережі на рівні села і міста, а також відзначає, що зусилля державних органів спрямовувались на організацію у кожному селі саме зразкових дитячих ясел – садків. Водночас, хотілося б зазначити, що зміст роботи виграв теоретично, аби автор звернулась до проблеми нерівномірності формування мережі постійно діючих ясел – садків та

з'ясувала причини відставання з їх відкриттям у низці районів Вінницької області (с. 76).

Аналізуючи соціальні аспекти розвитку шкільних закладів регіону (підрозділ 2.2.), дисертантка повно з'ясувала вплив процесів міграції, урбанізації та зменшення народжуваності на чисельність учнів, визначила, відмінності Поділля від загальноукраїнських рис розбудови мережі ЗОШ. В роботі повно прописано і обгрунтовано архівними документами тезу про прогресивний рівень освіченості вчительських кадрів областей регіону, виявляло чинники, що пояснюють постійне зростання кількості вчителів на тисячу учнів (с. 95). Дисертантка докладно проаналізувала основні тенденції розвитку вищої та середньої спеціальної освіти на Поділлі, прийшла до висновку, що за кількістю студентів ВНЗ Вінничини і Хмельниччини мали найкращі показники з – поміж аграрно – індустріальних областей України. Думається, що дещо посилилась аргументованість роботи, аби автор розглянула роль вищої і середньої спеціальної освіти у розбудові духовного життя населення краю, навела відомості про заслужених діячів науки і техніки, освіти України.

Третій розділ присвячено дослідженню соціальної політики в сфері культури та дозвілля. Зокрема, у його першому підрозділі розглядаючи становище у сфері забезпечення населення регіону закладами культури, кадровий потенціал, специфіку роботи працівників культури дисертантка робить слушний висновок про те, що діяльність працівників культури носила ідеологічний характер, спрямований на формування у громадян соціалістичного світогляду та денаціоналізацію суспільної свідомості. (с. 129). Відомо, що дана робота була системною з боку органів державної влади, а з 1978 р. при місцевих радах почали діяти комісії та групи по радянських традиціях, святах та обрядах. Дослідження лише виграло аби автор проілюструвала, як роботу цих інстанцій так і з'ясувала реакцію подолян на введення радянської обрядовості.

У підрозділі 3.2. А.С. Поліщук досліджує процес залучення населення Поділля до художньої самодіяльності й театрального мистецтва. Здобутком автора є наукова реконструкція діяльності низки аматорських мистецьких колективів, громадських університетів культури, показ ролі та значення загальнообласних мистецьких фестивалів, конкурсів, концертів, тощо. Досить вдало показано розвиток театрального життя, як у місті так і на селі. Водночас, на нашу думку, дисертанці слід було з'ясувати ставлення сільських жителів до обставини обмеженості їх доступу до культурних надбань порівняно з городянами.

Цікавим, змістовним на думку опонента є підрозділ 3.3, де з усією повнотою проілюстровані розбудова мережі кінотеатрів, театрів, музеїв у містах і селах, особливості їх відвідування сільським і міським населенням. Дисертантка на ретельно дібраному статистичному матеріалі подала широку палітру процесів пов'язаних з розбудовою кінообслуговування, умовами відвідування різними категоріями громадян кіносеансів, з'ясувала і порівняла темпи відвідування на Хмельниччині і Вінниччині. Вигідно позиціонують роботу сюжети що стосувалися розвитку музейної та бібліотечної справи. Дисертантка докладно проаналізувала політичні, адміністративні, економічні передумови формування мережі масових бібліотек, комплектування літературою, забезпечення кадрами. Водночас, хотілося б зазначити і таке, що дані сюжети виграли аби автор сформувала і соціальний образ читача сільської та міської бібліотек, розглянула регіональні особливості залучення подолян до масової культури.

Особливий інтерес викликає четвертий розділ дисертації, який присвячений вивченню основних напрямів соціальної політики в сфері охорони здоров'я. Так, дисертантка висвітлюючи аспекти реорганізації системи охорони здоров'я на Поділлі доходить висновку що в 1960 – і роки вітчизняна система охорони здоров'я, як і радянське суспільство, проходило глибинну кризу (с. 181). З'ясовуючи досягнення та проблеми в управлінні,

фінансуванні медичних установ Вінницької та Хмельницької областей, автор в цілому об'єктивно виокремлює особливості процесів, що тут відбувались, звертає увагу на їх динаміку. На нашу думку, дані сюжети набули додаткової інтерпретації, аби дисертантка з'ясувала регіональні особливості втілення такого базового принципу організації охорони здоров'я як лікувально – санітарна допомога. Відомо, що в 1960 – 1980 – і роки продовжувала реалізовуватися концепція медичної допомоги, яка передбачала розв'язання низки ідеологічних проблем, а отже, специфічно сприяла формуванню громадянського здоров'я, а лікувальна справа в системі медичної допомоги відігравала провідну роль.

В підрозділі 4.2. досліджено особливості розвитку мережі, матеріально – технічної бази лікувальних та допоміжних медичних закладів, лікувальної справи. Основну увагу авторка звернула на висвітлення обставин будівництва, відкриття медичних закладів у містах і селах, з'ясувала умови лікарського обслуговування, забезпечення ліками тощо. На нашу думку, ряд сюжетів що стосувалися проблем забезпечення регіону медичним персоналом, слід було інтерпретувати у вимірі наявних в областях форм медичної допомоги, які як відомо вибудовувались адекватно загальним тенденціям розвитку радянського суспільства у вигляді спеціалізації медпослуг. Відомо що саме спеціалізація поглибила соціальне розшарування суспільства, зокрема міської й сільської людності. На думку опонента в підрозділі 4.3. слід було більш повно прописати соціально – економічні чинники, що впливали на стан здоров'я міського й сільського населення, проаналізувати роль окремих медичних установ.

Логічним завершенням роботи стали висновки, які, на думку опонента є сформульованими тактовно, повно і лаконічно. На користь цього служить їх оприлюднення в 15 публікаціях, на дев'яти наукових конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів.

Висловлені зауваження та побажання в цілому не знижують високої оцінки роботи, аргументованість і глибину аналізу змін у гуманітарній сфері областей України в умовах кризи радянської системи протягом 1960 – 1980 – х років. Вважаємо, що за змістом, рівнем оформлення, актуальністю, науковою новизною дисертаційне дослідження « Гуманітарна сфера областей України в умовах кризи радянської системи: основні процеси, досягнення і невирішені проблеми (1965 – й – 1985 – ті рр.) (на матеріалах Вінниччини і Хмельниччини)» відповідає вимогам нормативних документів МОН України, зокрема п.п. 9,10,11,12,13,14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а його автор Поліщук Анна Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю – 07.00.01 – історія України (032 Історія та археологія)

Офіційний опонент,
доктор історичних наук,
професор, провідний
науковий співробітник
інституту історії України
НАН України

Падалка С.С.

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ
НАН УКРАЇНИ
ПЛАВІС ПАДАЛКА С.С.
ЗАСВІДЧУЮ
УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР